



ZPRAVODAJ ŠRÁMKOVY SOBOTKY

Zasloužilá umělkyně Jarmila Kronbauerová

Únor 1967

Číslo 2

Ročník IV.

ŠRÁMKOVO LÉTO

Při putování svých vzpomínek do dob svého mládí chtěla bych se zastavit u jedné divadelní události, která se zrodila za první světové války a zasluhuje pro svůj tehdejší význam, aby neupadla do zapomnutí. Minulost, má-li co říci i dalším generacím, má zůstat stále živá, jak to řekl tak přílehlavými slovy spisovatel Konstantin Fedin:

„Je třeba, osvojit si minulost, aby se směleji šlo k budoucnosti, ale minulost je třeba znát důkladně, aby se v budoucnosti neztráceli síly a objevy, které již byly udělány.“

Patří událost, které nyní vzpomínám k těm, na kterou mají vzpomínat i další generace? Sudeťte sami!

V roce 1916, tedy v době, kdy zuřila první světová válka, za které náš národ byl vystaven velikému politickému, hospodářskému i společenskému útlaku a kdy naši vídeňští krajané neměli na různých ustláno, uskutečnila činohra Národního divadla v Praze zájezd do Vídně, aby tam uvedla Šrámkovo „Léto“.

Porovnáváme-li tento zájezd s zájezdy z dnešní doby, vynikne smysl a význam tohoto činu o to víc, že to bylo právě Národní divadlo, které se stalo v době, kdy našim politickým činitelům bylo zabráněno pozvednout hlas národa na fóru politickém, pravým reprezentantem jak kulturním, tak i politickým.

Proto již zájezd sám o sobě přímo do samého středu, z kterého útlak našeho národa byl řízen, se stal činem na výsost politickým. Vždyť spadá do doby, kdy tehdejší šéf činohry Národního divadla Jaroslav Kvapil byl uvnitř příprav ke všemu tomu, co bylo symbolem boje za uskutečnění snů všech dobrých Čechů a co tomuto boji mohlo přispívat, až jeho práce vyústila ve slavné vyhlášení „Manifestu spisovatelů“, který vešel navždy do historie našeho národa a jeho boje o samostatnost.

Politický ráz byl Jaroslavem Kvapilem podtržen i volbou hry, která byla ve Vídní provedena. Byl to v prvé řadě autor český, ale nad to autor, který stanul v čele našich básníků, byv milován a uctíván celým národem a pod pláštěm básnické hry mělo být národní sebevědomí našich krajanů pozvednuto a měly být vpašovány do jejich duší ideje celonárodní. A jistě i volba samotné hry — „Léto“ mělo se stát u nich symbolem naděje, ve které celý národ žil sen o svém budoucím, ničím neokleštěném životě tak, jako v přírodě vystupuje léto jako vítěz z boje se zimou, s tmou, smutkem a chladem.

V rámci tohoto koloritu jela tedy činohra Národního divadla pozvednout svůj hlas uvnitř města našemu národu nikterak přátelsky nakloněného.

To byl jistě ten nejsilnější zážitek všech, kteří se tohoto památného zájezdu zúčastnili. Kromě tohoto prožitku spojujícího nás všechny, kteří měli tu radost pozdravit naše krajany, měl každý z nás herců ještě své zvláštní osobní zážitky. A tak tomu bylo i u mne. Hrála jsem Troníčkovou, maminku s děckem. V paměti se mi vynořuje tato maličkost: Houslové sólo Jana za scénou, myšlené v budově fary, hrál vídeňský hudebník, člen české kolonie. Nějak se opozdil a za jevištěm nastala mírná, ale pochopitelná panika s dohady, co bude, neboť houslové sólo se nemohlo vynechat. V mladické nerozvážnosti jsem se nabídl, že sežene-li se nástroj, zahrám sama, ježto jsem tehdy dosti slušně tento nástroj ovládala. Ovšem na obvyklé muzikální dílo, které se hrálo na Národním divadle a mělo se tudíž hrát i ve Vídní, jsem si netroufala. Zahrála bych byla něco, co jsem dobře ovládala. Přirozeně bych tím byla narušila atmosféru chvíle a vyrušila naslouchající účastníky hry na jevišti. Ale v nouzi Franta dobrý! Nežli jsme se dohovoreli, přišel onen hudebník, který se hrozně divil, že je po něm taková shánka, protože sólo se hraje až ve druhém jednání. Nedovedete si představit, jak těžký kámen mi spadl ze srdce; vždyť jsem měla zlé svědomí, že jsem se svou nabídkou ukvapila, a už předem se mi chvěly obě ruce, nejen levá, která má dodat určitým chvěním tónu citový výraz. Houslové sólo je vyznáním citu Janova k paní Valče, v mém podání by to bylo jen levné pouťové perníkové srdce, a jistě bez poezie, kterou zamýšlel básník a která byla přesně vyhmátnuta jako šíp z Cupidova toulce. Byla jsem vděčna osudu, že svou hrou neohrozím sváteční chvíli, které chtěli prožít naši krajané, a že svým nerozváženým příslibem neochudím představení.

Na Šrámkovo „Léto“ mám ještě dvě jiné vzpomínky, které se netýkají vídeňského zájezdu. Byly to pro mne dvě nervové lázně, ale vždy jsem se snažila sloužit potřebám Národního divadla, kdykoliv jsem o to byla požádána. Nevím již přesně, v kterém roce to bylo, když se hrálo „Léto“ v novém nastudování. Ve 14 hodin přišel posel z divadla, abych honem přišla zahrát Troníčkovou za náhle onemocnělou paní Suchánkovou, která tenkrát Troníčkovou hrála. Začátek představení byl v 15 hodin, a nežli jsem se dostala do divadla, zbývalo do začátku představení jen půlhodina. Stačila jsem si přečíst z náповědní knihy asi dvakrát text. Jako Argus stál nade mnou nápověda s rukou napřaženou po knize, chystající se uvelebit v nápovědově budce. K dovršení běd nepřinesli několikaměsíční dítě, které Troníčková nese na

ruce. Konečně přivedli skoro čtyřletého chlapce, blahobytného cvalíka, kterého jsem sotva udržela na ruce. Nezbytné dítě se shánělo v poslední chvíli; jaké se sehnalo, to už tehdy byla jiná věc. Na zádech nůši, na ruce skoro školou povinné děcko, v hlavě a srdci hrůzu, objevila jsem se u plotu farské zahrádky, ale díky mé paměti dobře vše dopadlo. Vzpomínám jen na úsměv Rudolfa Deyla, který hrál po zemřelém Janu Vávrovi faráře, při větě „Nějak moc pospícháte, Troníčková.“ Asi mu děcko, jako v pohádce, rostlo přímo před očima. Po výstupu mi řekl: „Kdybys měla celý akt, tak jsi z kluka měla maturanta. Buď ráda, že Šrámek napsal jen krátkou scénu, ve které kluk vystupuje.“

PÍSECKÁ LÉTA FRÁNI ŠRÁMKA

Prof. Josef Kotalík

Jsou ohraničena lety 1885—94. Od února 1885, kdy se s matkou přistěhoval za otcem (byl do Písku přeložen ze Zbiroha jako berní úředník), začal malý Fráňa chodit do obecné písecké školy, počínajíc druhým pololetím druhé třídy.

Písecké gymnasium navštěvoval Šrámek v letech 1888—94. V prosinci 1894 odešel do septimy gymnasia roudnického, na kterém pak maturoval. Po celou dobu píseckých studií bydlil Šrámek v domě U koulí, kde je umístěna nyní v nádvoří Šrámkova síň.

Z příležitostných Šrámkových vzpomínek na tato léta známe několik jmen jeho píseckých učitelů a profesorů. Učitel Ignáci Prokšovi přepisoval na čisto rukopisy jeho příspěvků do dětských časopisů — byl to první Šrámkův styk se spisovatelem. Z profesorů vzpomíná básník po letech ředitele Josefa Zahradníka (jehož oči za brýlemi píchaly), filologa Jana Vačleny, přírodopisce Viléma Vařečky a zvláště mile svého třídního od primy do septimy Theodora Ardelta s „krásným bílým císařským vousem“. Dějepisí Františku Vávrovi ještě po letech přičítá za zásluhu, že mu půjčoval z profesorské knihovny díla Vrchlického (v žákovské knihovně měli jenom Legendu o sv. Prokopu).

Zajímavou postavou je Ratkinův katecheta ze Stříbrného větru. Byl to ve skutečnosti P. Josef Nedvídek, pocházející z Jičínka (narodil se v Kostelci), o němž příznivě píše jak v studentských jičínských vzpomínkách K. V. Rais, tak i někdejší písecký jeho žák, známý kulturní historik Čeněk Zibrť. Ten chválí Nedvídku, že uměl úřad katechetský podivuhodně spojovat s učitelstvím češtiny, protože „okouzloval znalostí české prózy i poezie do posledních dnů, jak byly vydávány“, zvláště jako nadšený ctitel Ad. Heyduka, Sv. Čecha a Vrchlického (o něm přednášel i veřejně). Nedvídek byl, jak známo z jedné její vzpomínky, prastrýcem Miloslavy Hrdličkové-Šrámkové.

Za Šrámkových studií mělo písecké gymnasium za sebou již stodesetiletou historii od svého založení. Básníkoví připadalo proti roudnickému „pedantické“. Bylo to jistě také proto, že písecký sbor byl věkově značně starší — byli to lidé většinou již padesáti- až šedesátiletí, v městě už od desetiletí usedlí se svými rodinami. Nad průměr vynikal snad jediný Theodor Ardelť, vzdělaný, jemný, autor prvního českého „Tělocviku pro dívky“. Básníkoví byl zřejmě modelem laskavého profesora Cerhoně v Stříbrném větru. Jinak jako románovému Ratkinovi připadali studentu Šrámkově písecké profesoři, jako by vnášeli do tříd „zimu“, jejich obličej se podobaly lidem s nasazenými maskami. Metoda a výchova školy — tehdy typické nejen pro Písek — nemohly porozumět citově hlubokému hochu a stával se z něho prospěchově průměrný žák, jehož vysvědčení bez vyznamenání byla jistě také jednou z příčin výčitek otce, který jako příslušník lepší úřednické společnosti očekával od syna mnohem více.

Tolik tedy víme o vnějších skutečnostech Šrámkových deseti píseckých let, kdy Šrámek dospíval z chlapectví v jinošství a kdy se rodil básník, jemuž zde „peroutky začaly růst“. Nemůžeme bohužel sledovat básnický jeho růst — Šrámek všechny své juvenilie spálil. Z jednoho básníkovy přiznání víme například, že chtěl veršem vyjádřit jarní odchod ledů na Otavě (ten motiv se potom ozval i v zralých básníkových dílech), ale když četl Vrchlického báseň na odchod ledů na jaře, pocítil zklamání nad svou nedostatečností. Podle svědectví

Další vzpomínka se váže na zázrak za paní Naskovou ve veliké roli paní Valčí. Role mi byla dodána večer den před představením a změna představení už se nedala — nevím z jaké příčiny — uskutečnit. Je pravda, měla jsem na roli paní Valčí odjakživa chuť a můj poměr k této roli i k celé Šrámkově hře způsobil, že jsem se v noci ponořila do jejího studia a ráno ji na informační zkoušce ovládala. Večer pak při představení jsem se s tou svou láskou, myslím, s úspěchem polaskala.

To jsou mé vzpomínky na Šrámkovu hru „Léto“, ra-dostný požitek všech mladých lidí tehdejší doby, se znamenitou představitelkou Stázi Liběnou Odstrčilovou a Matysovým Janem.

Jeníka Ratkina psal pak neveselé verše o marné touze, o věčně marné touze.

Písecké zážitky se poprvé ozvaly v nedokončeném románě „Buřiči“, který vycházel na pokračování v příloze časopisu anarchistických socialistů „Omladina“ (1905 až 1906) a po zastavení časopisu zůstal torzem. Některé z kapitol „Buřičů“ přešly do Stříbrného větru, vydaného r. 1910. Hned po vyjití román uvítal písecký týdeník „Otavan“ obsáhlou recenzí nadepsanou „Písecký román“, v níž nepodepsaný autor — byl jím Richard Weiner — píše, že román napsal „mladý a nadaný spisovatel Fráňa Šrámek, jenž v Písku před lety studoval“ a že „ty studie mladého Ratkina v krajském městě, ty poznámky topografické a potom ty „události“ městského života dávají nám právo nazvat „Stříbrný vítr“ píseckým románem“. (Otavan, č. 18 z 30. dubna 1910.)

Píseckí současníci poznali, že „dům přilepený k zbytkům někdejších městských hradeb“, z jehož okna Ratkin hleděl do luk a k tmavě hradbě lesů na obzoru a zaujat pozoroval vory plující po řece a slyšel hučet jez, je dům U koulí. Poznávali v románě i zvláštnosti a zajímavosti města, jako byl bělající se pavlón a (Palackého) pomník v parku, to, že v městě žil jeden živoucí básník — Adolf Heyduk a jiné a jiné podrobnosti. Nejen přírodní kulisy, ale i dějová a myšlenková náplň románu byla zobrazena ze společenských skutečností maloměstského Písku tehdejších let. Strohé autoritářství otců v rodinách, učitelů ve školách, předsudky a morálka přetvářek ve společenských vztazích — celý ten „nenávislý kruh úkladů a lží“ kolem mládí — to bylo to, s čím se za píseckých studií potýkal mladý Ratkin a co bylo typické pro tato léta nejen pro Písek.

K druhému - definitivnímu - znění „Stříbrného větru“, který vyšel po válce r. 1920, přiznal básník píseckou inspiraci, ale varoval, aby se románové příběhy a osoby nebraly jako doslovná skutečnost: „neběhá se po týchž nohách ulicí a v knize. Co jsem ověřil, to jsem ověřil, tento věnec nechť zůstane a teplý cit, že jsme si navzájem něco darovali, milé pootavské město mně, já jemu.“

Nebyl to poslední dar básníkův městu jeho studií. Jak zrála léta básníkovy života a díla, melodie stříbrného větru pokračovala s vroucnějšími odstíny stesku. V lyrické hře „Měsíc nad řekou“ (1922) se vžíval básník, blíže k životní padesátce, do konfrontace orlích vzletů někdejšího studenta Ratkina s tesknou rezignací životem zmoudřelého Hlubiny, který se loučí s místy svých mladých snů v onom starobylém domě nad Otavou: „U tebe, okno mě nad řekou, nechť tedy zazní ještě jednou píseň doznělá. A ty, řeko tam dole, poslejí mi sem vzkazy mládí mého... a noci měsíčná, opoj mne svým kouzlem ještě jednou naposled!“ Nevadí, že je to v dramatickém kontextu položeno do ironizujícího kontrastu, tady to zní šrámkovsky čistě a bolestně stejně jako na jiném místě hry, kdy ústy Hlubinova v životě úspěšného druha se ozve přiznání, že „nevstupujeme přece jen beztržně na místa svého mládí! Šlápne nám to na všechna kuří oka.“

I tady mluvil básník za sebe: po odchodu do Roudnice se do Písku nepodíval, ač to i později několikrát svým píseckým přátelům (byl mezi nimi profesor Josef Pospíšil, Šrámkův druh na vojně a ve válce) sliboval. Místo toho poslal Píseckým básníkům vyznání. Prvním byla rozsmarná „Vzpomínka na Písek“ (otištěná v místním časopise „Prácheňský kraj“ r. 1924), pak dedikační „Sem,

vzpomínko má věrná“ (z r. 1938) a především „Písecká“ (pro oslavy 150 let píseckého gymnasia), jedna z nejkrásnějších lyrických oslav, jaké byly o Písku napsány.

Splátku své vděčnosti k městu svého radostného i trpícího a odbojného mládí splnil básník vrchovatě. Město samo projevilo několikrát vděčnost k básníku a jeho dílu, které tak bohatě rozmnožilo jeho kulturní tradice a jehož jméno učinilo Písek známým, zejména u mladých čtenářů, po tolik již generací. K Šrámkovým padesátinám pojmenovalo jednu z krásných partií otavských stezek Šrámkovou a k 70. narozeninám jmenovalo Šrámka čestným občanem. K 1. výročí básníkovy úmrtí uspořádalo písecké muzeum bohatou výstavu s ti-

tulem „Náš Fráňa Šrámek“. K 5. výročí jeho smrti vydala OB dva šrámkovské tisky: „Tři písecké“ a „Listy Píseckým“. Ulice k domu U koulí byla přejmenována na ulici Šrámkovu a město připravilo v areálu domu U koulí Šrámkovu síň.

Písečtí si jistě právem mohou přivlastňovat básníka označením „náš Fráňa Šrámek“ stejně jako jeho rodná Sobotka, která je i místem jeho posledního odpočinku. Není v tom rozporu, soutěží-li obě básníkovi drahá místa mezi sebou tradičními již každoročními vzpomínkami — „Šrámkovým Pískem“ a „Šrámkovou Sobotkou“. Spojuje je vděčná úcta k velkému odkazu národního umělce, který je obě proslavil svým vrcholným uměním.

ANI VOJÁCI NEZAPOMÍNÁJÍ

V díle Fráni Šrámka se s vojenskou tematikou setkáváme často. Ve verších, próze, dramatu, v osobní korespondenci (Listy z fronty). V zavzpomínání na bábinu vyprávění, evokované v expozici Stříbrného větru, když v Sobotce za kašny pruští koně pili. Pak v mladických, revolučních, protimilitaristických verších a ve sbírce Modrý a rudý. Vlastní zážitky z válečného běsnění a pustošení na frontách někdejšího mocnářství básník zobrazuje v Zasnoucím vojákovi a Zvonech; složitou problematiku českého člověka v cizím vojenském kabátci nalézáme i v Soudu, karikaturu tupého vojáků v Hagenbece. Zálibně pozoruje počínání vojáků na cvičišti v osvobozené domovině, jak o tom zachoval svědectví Karel Čapek. Naposled v baladické básni Lesy a partyzáni (ve sbírce Rány, růže) básník oslavuje revoltu v lesích, v nichž bylo tolik „krásy a zrady, věrnosti, strachu“. Vojenská nota se ozývá i na mnohých místech jinde. Všude se autor vyrovnává se vztahy českých lidí k vojenské službě v nejrozličnějších podobách a skutečnostech, jakož i s prožitky a citěním osobním.

V delší řadě podobných ústavních podniků, jež Vojenský historický ústav pořádává, velitel ústavu za účasti důstojnického sboru a zaměstnanců ústavu dne 20. ledna t. r. v předsíni ústavní badatelny (Praha 3 - Žižkov,

Husitská 2) otevřel vzpomínkovou výstavku k nedožitým 90. narozeninám Fráni Šrámka. Zahájil ji výstižným, sevřeným proslavem o básníkovi životě a literárním významu tvůrce výstavy, správce ústavní knihovny Miroslav Janovský. V pěti vitrinách s nejstručnějším doprovodným slovem je podán nekonvenční, nevtíravý, leč zanícený obraz především básníkovy díla, doplněný nejnútějšími náznaky ze života a ze soboteckého domova. Šrámkovo dílo je vystaveno téměř v úplnosti, často v původních uměleckých obálkách, namoze dnes vzácných a hledaných, zajímavější kusy i v několika vydáních. Mezi exponáty je i Kmen, roč. 1920, v němž nejdříve otištěny básníkovy Nové básně, Neumannův Červen, roč. 1921, v němž poprvé otištěna báseň Sobotecký hřbitov. Pozoruhodné je, že náplň výstavy je z bohatých sbírek jejího tvůrce, zaníceného sběratele bibliofilů, drobné grafiky a autogramů.

Škoda, že všechny tyto poučné i pietní výstavy VHÚ ve vzorné úpravě mají toliko omezenou publicitu; jsou spíše jen pro potěšení zaměstnanců ústavu a návštěvníků ústavní knihovny a badatelny. O to je větší zásluha velitele a nadšených, neúnavných pořadatelů. Lze skončit jinou větou: postrádali jsme knihu návštěvníků, abychom mohli vepsat své poděkování. -ab-

Ohlas Šrámkových nedožitých devadesátin

Většina pražských a jiných deníků a časopisů připomněla 19. ledna Šrámkovo jubileum aspoň stručnou notickou: Rudé právo, Lidová demokracie, Zemědělské noviny, Svobodné slovo, bratislavský Předvoj, košické Východoslovenské noviny, dále prosincový Čtenář, Kulturní práce, Socialistický směr a jiné; v některých časopisech najdeme také přetisky Šrámkových básní a fotografie: Svět v obrazech z 8. 1., Obrana lidu ze 14. 1. (báseň Náš mlčící voják), Vlasta z 18. 1. (úryvek ze Soboteckého hřbitova), Večerní Praha 19. 1. má Šrámkovu fotografii od J. Boudyše, celé dvě strany v Květech z 21. 1. vyplnil citát z Listů z léta a 15 básní, doprovázených potrétem F. Šrámka od K. Čapka a dvěma krajinými fotografiemi R. Vitka, Zemědělské noviny z 22. 1. otiskly báseň Hospoda, v Svobodném slově 22. 1. uveřejnil dr. Fr. Bařha dosud neznámou báseň, kterou Šrámek věnoval M. Majerové, Rudé právo 29. 1. přetisklo báseň Uprostřed cesty a Hlas revoluce č. 3/67 báseň Jen houšť; delší jubilejní články přinesly: Mladá fronta 19. 1. (Jar. Šimůnek: Básník věčně mladý), Práce 19. 1. (fejton Pod růžemi i pod smrky), brněnská Rovnost z 19. 1. (sks: Ať stále zní), Pionýrské noviny ze 17. 1. (St. Rudolf: Obžalovaný Fráňa Šrámk), lednové číslo revue Impuls otisklo hodnotící stat Fr. Buriánka Básník života.

Větší příspěvky k jubileu najdeme také v plzeňské Pravdě z 19. 1. (Jos. Čech: Modrý rezervista — rudý anarchista), v českobudějovické Jihočeské pravdě z 19. 1., v Zitřku Písecka z 18. 1., v Rokycanském budovateli má V. Vokáč článek Fráňa Šrámek a Zbiroh; v královéhradecké Pochodní je 19. 1. článek O. Rydla Nad fotografií básníka a 22. 1. delší vyprávění Člověk Fráňa Šrámek s fotografií od K. Čapka; jičínský Předvoj z 20. 1. má vzpomínku Básník mezi mládeží, báseň Radte se už, řadte s fotografiemi J. Boudyše a J. Kuchaře a zajímavou drobnost -tr- o jiríně „Plakánek“; tak totiž pojmenovala šlechtitelka Fr. Dobiášová svůj devadesátý výpěstek na počest Šrámkových devadesátin.

Kulturně politický kalendář 1967 připomíná 90. výročí narození Fráni Šrámka otiskem básně Splav a citátem z hodnocení Františka Buriánka: „V mohutném, boha-

tém orchestru naší poezie bude znít stále výrazně, a přece tak harmonicky hlas národního umělce Fráni Šrámka. Ale bude znít stále i do našich srdcí. Vždyť je to hlas života, hlas domova. A ten se obrozuje, ten neumírá.“

Je hodné pozoru, že — podle zprávy Rudého práva z 20. 1. — Čs. kulturní středisko ve Varšavě oslavilo Šrámkovo výročí večerem poezie, na němž byl také promítnut film Měsíc nad řekou, že Literární noviny se omezily pouze na ohlášení Šrámkova jubilea v kulturním kalendáři 7. 1. a že Kulturní tvorba 26. 1. uveřejnila mezi dopisy čtenářů povzdech Josefa Volfa nad tím, že nakladatelství Šrámka nevydávají, ač jsou jeho díla rozebrána.

Zato Čs. rozhlas osvědčil svou vděčnost k básníkovi velmi pěkně: 13. 1. opakoval pásmo dr. Mojmiry Otruby „12 básní z arestu“ o antimilitaristických básních Šrámkových (režie Jiří Roll), 15. 1. vysílal Měsíc nad řekou v úpravě J. Poše, režii L. Pompe a s hudbou J. Srnky, 16. 1. pásmo „Fráňa Šrámek“ verbíř krásných regimentů, které připravil Ant. Brousek, a jako píseň týdne si zvolil „Znám já jeden krásný zámek“.

K 90. výročí narození Fráni Šrámka bylo uspořádáno i několik dalších akcí. O vzpomínkovém večeru ve Varšavě a o výstavě ve Vojenském historickém ústavu píšeme na jiných místech. V Sobotce připravilo vzpomínkové odpoledne Recitační studio Šrámkova domu. Konalo se 22. ledna a členové souboru na něm přednesli Šrámkovy básně Sobotecký dětem a Sobotecký hřbitov. Pořad byl doplněn výstavkou neznámých dokumentů o básníkovi a proslavem prof. Václava Hejna.

Hezký vzpomínkový večer se konal také v Turnově, kde se pod patronací Vzorné městské lidové knihovny shromáždilo na 50 občanů, mezi nimiž bylo hodně mladých. Přednášku o životě a díle Šrámkově proslavil prof. Vlastimil Hnízdo, Šrámkovy verše byly reprodukovány z gramofonových desek.

Podobný večer se konal 1. února v Nové Pace, kde přednášela prof. Marie Hejnová a verše recitovali členové RSSD ze Sobotky Olga Hurská a Dušan Fiedler.

Žádáme naše čtenáře, aby nám napsali o dalších akcích ke Šrámkovu výročí, o nichž dosud nevíme. -n

Výtvarné umění na Sobotecku

Dr. Karel Samšišák

(6. pokračování)

Empir mění obraz města velmi podstatně. Zřejmě právě někdy na samém začátku století dochází k přestavbě celé západní fronty náměstí. Typické je tu zaklenutí „plackami“, nápadné i v podloubích. Klenba tu má tvar plachty, zachycené v rozích, do níž se zesponu vlní vzduch. Tyto domy by potřebovaly uváženou vnitřní přestavbu. Zatím však příklad Pošty ukazuje, že místo adaptací, jež by přispěly ke zlepšení provozu a zatraktivnění podniku, dochází jen k nákladnému oprašování vztěho, i když nepraktického stavu.

Postupně chvilku na soboteckém náměstí a snažme se je vnímat očima návštěvníka, jemuž dosud jeho vzhled nezevšedněl. Vzpomeňme si přitom na lichotivá ocenění hostů, jež o něm byla již několikrát publikována. Škoda, že severní strana náměstí už nemá podloubí. Ten kousek prostoru, o který tu domy ustoupily, skutečně nějak přebývá. Kladnou stránkou náměstí je to, že nic nepředstírá. Je to prostor zcela přiměřený náplni, kterou náměstí odedávna mělo. Vzniklo jako tržiště a shromaždiště občanů a tu druhou funkci plní úspěšně dodnes. Jako odznak měšťanské pýchy je pohledovým centrem náměstí věžička staré radnice. Mohutný chrám v pozadí posunuje těžiště pohledu poněkud k východu. Je však vyvážen a, dalo by se říci, pohledově připevněn k náměstí jednak těžkým sousoším (jak titěrně by tu působil štíhlý dřik sloupu, jaký stával např. v Turnově, a vzpomeňme i na nedávno odstraněný osvětlovací stožár, který takový štíhlý element opticky znázorňoval), jednak kašnou, opět hmotnou na tak malý prostor, která ale právě svou hmotností a vysunutím k západu velmi účinně hmotu kostela vyvažuje. To ovšem jen při pohledu z nároží Turnovské ulice. Z ostatních míst, zvláště tam, kde je chrám kryt domy, kašna naopak ustupuje a vůdčí úlohu si zachovává členité sousoší. Z nároží Jičínské ulice naproti tomu tvoří významné objekty náměstí téměř diagonálu, probíhající od špičky kostelní věže přes vrchol věže radniční, vrchol sousoší a kašny až k dlažbě. Nám domácím už dávno náměstí až nebezpečně zevšednělo. Nedovedeme si už všimnout, jak při procházce náměstím vznikají stále nové a nové konfigurace vedoucích objektů, jak se navzájem zdůrazňují a potlačují při průhledech jednotlivými oblouky podloubí. K tomu ještě pohled z náměstí do každé z ulic sem ústících znamená pohled do jiného století. Také výška domů, které účinně uzavírají celý prostor, odpovídá poměrně nevelké ploše náměstí. Štěstí, že nikoho nenapadlo „zušlechtit“ náměstí věží Pudilovy strojírny nebo Slavíkova činžáku! Svoji roli hraje i to, že náměstí, položené na rovině (také jeden z důkazů pro koloniaci), je vydlážděno hrbolatým čedičem s modravým

nádechem, od něhož se vhodně odrážejí hladké, světlé, žulové proudnice, naznačující směry hlavního provozu. Jak studeně by vypadalo náměstí, kdyby bylo celé vydlážděno hladce! Ani zeleň tu není vhodná, protože není třeba, aby se za ní skrývaly nedostatky. A až se podaří odstranit z náměstí autobusové nádraží, pro které je jeho plocha přece jen značně poddimenzována, a až si odvykneme pokládat je za skladiště, pak snad zase bude mít turista, vstupující v krásném letním dnu ulicí Turnovskou na sobotecké náměstí, dojem italského městečka.

Empir vyžadoval jednotu. Na náměstí vzniká empirová kašna, ale přestavuje se empirově i průčelí radnice, která dostává úzký tympanon. Konečně i střecha věže kostela je zbavena renesanční přílby a dostává — stejně jako věž kostela v Dolním Bousově a věž hradu Kostí — nízké empirové zastřešení. V Bousově dochází k výstavbě nové radnice, když byla stará, uprostřed náměstí stojící a snad raně barokní radnice stržena. V této době, tj., jak ukazuje hrubořez pod římsou, nejspíše ve čtyřicátých letech minulého století, dochází k nástavbě prvního patra Šrámkova rodného domu. Tato nástavba má slohovou obdobu v zajímavém Slavíkově domku proti poštovnímu úřadu. Zachoval si dodnes téměř beze změny svoji původní dispozici, včetně členěných okenních křídel, a v chodbě pozoruhodnou dlažbu z barevných oblázků.

Za svého pobytu u Kablíků ve Vrchlabí seznámil se Antonín Fierlinger s rodinou Mánesů a tato známost přinesla pak Sobotce značný prospěch. Již z doby působení Fierlingerova ve Vrchlabí se zachoval obraz *Quido Mánesa*, na němž je údajně Fierlinger s paní Kablíkovou na botanické exkursi u Sněžných jam. Originál obrazu je v Jelení Góře v Polsku, v naší Národní galerii však k němu máme barevnou skizzu, jedno z nejkrásnějších děl, jež se nám po Quidovi zachovalo. Také Antonín Mánes kreslil v okolí Sobotky. Známy je jeho akvarel hradu Kostí z r. 1833, dnes uložený ve Vídni. Největším přínosem však pro nás byly návštěvy Josefov. Škola, že se právě Sobotečtí zachovali k odkazu tohoto největšího malíře minulého století tak mácešsky. Naši pradědové totiž objednali u Mánesa návrh na výzdobu soboteckého divadla. Byla to největší plocha, kterou kdy tento monumentálně myslící umělec měl k dispozici. Návrh pak přenesl na strop divadla místní řemeslník. Ale naši otcové dali tuto ozdobu zamalovat, a to právě v době, kdy jsme slavili 100. výročí Mánesových narozenin. Celá záležitost byla provedena takovým způsobem, že budila podezření, že šlo o zlý úmysl, jakési dokázání vlastní síly proti úřadu, který na hodnotu a význam výzdoby tehdejší obecní činitele upozornil. Tato okolnost zavdala podnět k řadě nepřilíhých lichotivých poznámek v tisku, které se stále vracejí a padají na naši hlavu. Celé této ostudě pak nasadil korunu předseda Musejí společnosti, který dal ve třicátých letech zničit Mánesem navržené dveře v lékárně, aniž je dal předem aspoň ofotografovat. Máme-li originál návrhu na výzdobu Městského divadla, nedovedeme si udělat představu o tom, jak dveře do lékárny vypadaly.

Obraťme se však k radostnější stránce a podívejme se, co všechno nám ještě po *Josefu Mánesovi* zůstalo. Snad prvním oficiálním stykem Sobotky s Mánesem byla již r. 1848 žádost městské gardy o vymalování praporu. Jak jsem dokázal již před lety v semilské „Besedě“, je sobotecký prapor vůbec prvním, který kdy Mánes vytvořil. Na líci se objevuje charakteristický Mánesův stříbrný lev na červeném poli, bojovně nakročeno, skutečně hrdý symbol probouzejícího se národa. Máme přímo u nás na Sobotecku možnost srovnání: zachoval se totiž český lev dolnobousovské gardy, dnes umístěný na praporu Stojmíra. Je vyšit ve vysokém reliéfu na červeném štítě, který přímo poduškovitě vystupuje z plochy praporu. Je to však zvíře velmi krotké, tkvící slohově plně v empiru, právě takové, jaké známe z těch četných gardistických odznaků té doby. Ale i druhý emblém bousovského praporu byl diametrálně odlišný od praporu sobotecké gardy. Byly to totiž krásně vyšité iniciály panujícího císaře. Mánes naproti tomu chápe posláni



Josef Mánes: Prapor Národní gardy v Sobotce. Na bílém hedvábí olejem namalován městský znak, přejatý z pergamenu císaře Rudolfa II. z r. 1580. Nápisy aplikovány z temně rudé látky. Velikost 138 × 98. Majetek soboteckého muzea.

gard jinak a na rub svého praporu umísťuje městský znak, téměř do detailu přejatý z pergamenu císaře Rudolfa. Nevíme dnes už, jak tehdy Mánesovo dílo v Sobotce působilo. Není jistě pochyby o tom, že leckterý z gardistů by býval raději na své zástavě viděl lva bousovského. Náraz byl tím tvrdší, že do klidného a vžitého empiru vpadá náhle nastupující renesance, a to už dílem poměrně vyzrálým. Na druhé straně je ale nutné připomenout, že po rekvizici vybavení gardy si Sobotectí vybojovali už někdy v padesátých letech navrácení alespoň Mánesovy malby praporu a že ji schovali do radniční věže, tedy tam, kde byly přechovávány největší památnosti města. A že po dvaceti letech město samo dalo doplnit tento zbytek praporu novou žerdí a malbu restaurovat malíři Trenkwaldovi, jehož doplňky sice poškodily koncepci Mánesovu, ale restaurace sama byla provedena citlivě. Je dále ke cti soboteckým Sokolům, že již roku 1890, vedeni úctou k Mánesovu dílu, pořídili si prapor nový a prapor Mánesův používali jen při nejslavnějších příležitostech. A v roce 1921 prapor zcela vyřadili z používání, dali ho napnout na rám a chtěli, aby zdobil zasedací síň městské rady. Nevím, kdo tehdy zařídil, že prapor přišel do muzea, a zda tato akce předcházel nebo korunovala vandalské zničení Mánesova stropu.

Musíme si přiznat, že Mánes prováděl poprvé podobnou zakázku, že měl na provedení málo času. Ještě dlouhá doba ho dělila od praporu roudnického, který je pokládán za vrchol jeho tvorby v tomto oboru. Zatímco gotický lev je zvládnut dobře, rub praporu je dílem velmi statickým, ovšem po stránce obsahové velmi neobvyklým. Snad tu působilo i přání objednavatelů, hrdých na postavení, které tehdy Sobotka nově získala. Spíše bychom čekali proti českému lvu postavu některého národního světce, který se objevil například na praporu gardy jičínské, nebo i na málo mladším Mánesově praporu gardy hradecké. Snad aby se aspoň poněkud oslabila neobvyklost tohoto řešení, byla na prapor vedle znaku umístěna slova „Bohu a vlasti“. Tato slova nejsou však malována, nýbrž našita (dodatečně?). Existuje Fierlingerem psaný doklad o tom, že prapor malovali bratři Mánesové. Nevím

ale, kde bychom měli hledat zásah ruky Quidovy. Vždyť i ornamentace rubu je zcela v duchu Josefově.

Druhým významným Mánesovým dílem chovaným v Sobotce je návrh na výzdobu Městského divadla, které patří mezi nejstarší divadelní sály v Čechách. Plpk. v. v. M. Vlach našel dokumenty, vztahující se k tomuto dílu. Jimi bylo prokázáno, že dřívější názor, který zařazoval tuto malbu do blízkosti diplomů Palackému a Riegrovi, je správný a že tedy návrh pochází z šedesátých let minulého století. Už Fr. Kozík ve svém románu o Mánesovi si všiml toho, že na návrhu nejsou žádné figury a vystihl i podstatu: řemeslník, jemuž provedení připadlo, by byl vyváženě vyplňují plochu, zelené festony zpestřují klenutý prostor a tvoří protíváhu jasně červenému podkladu českého lva. Místo figurální výzdoby tvoří výplň kruhových terčů jména dramatiků českých i cizích. Ze zachovaných fotografií si už dnes těžko uděláme představu, jak působil Mánesem vyzdobený prostor ve skutečnosti. Jisté je, že hlásíme-li se hrdě k realismu Mánesova odkazu, neměli bychom se chovat tak lhostejně k jeho dílu. Snad se jednou dožijeme, že se podaří odčinit ostudu spáchanou z malicherných důvodů v době největšího rozkvětu soboteckého divadelnictví.

Diplomy, které Mánes maloval Soboteckým u příležitosti jmenování Palackého a Riegra čestnými občany města, jsou dnes mimo město. Oba tvoří jakési pendanty k diplomům, věnovaným týmž osobám obcí karlínskou. Diplom Riegrův je pro nás zajímavý pohledem na město i s Humprechtem. Právě tak není v našem městě tzv. kostecký skicář Mánesův, kde kromě detailů Kostí je i celkový pohled na Sobotku s Humprechtem, snad studie k jmenovanému diplomu. Jen z reprodukci můžeme studovat rozměrnou Mánesovu kresbu hradu Kostí, nápadně v detailech shodnou s akvarelem Antonína Mánesa z roku 1833.

Zbývá už jen připomenout ne příliš významnou sochu sv. Jana Nepomuckého, kterou podle Mánesova náčrtu vytesal sochař *Antonín Wildt*. Stávala na mostě v Boleslavské ulici, odkud byla při rekonstrukci mostu přenesena ke kostelu. (Dokončení příště)

ANTONÍN MAREK

„Libušský jemnostpán“, vlastenecký kněz-buditel se narodil 5. září 1785 v Turnově v domě „Na sboře“, patřícím kdysi Českým bratřím. Odtud jeho pseudonym Bolemr Izborný, jímž podepisoval některá svá díla. Jeho otec Antonín byl dovedný kamenář a usedlý měšťan turnovský.

Po gymnasiálních a filosofických studiích roku 1805 vstoupil na teologii v Litoměřicích. Tam navázal přátelství s Josefem Jungmannem, jenž u něho vzbuzoval lásku k mateřskému jazyku a vlasti. Roku 1808 byl vysvěcen na kněze a působil na několika místech našeho kraje, nejdéle v Libuni (1823—1876).

Marek tam byl jako vikář a školdozorce okresu turnovského po 17 let učitelem, rádcem, věrným přítelem a spravedlivým představeným učitelstva svého dozorcího obvodu. Věděl, že se mu v tehdejší době dostalo jen skromňoučkého vzdělání přípravného. V čase mimoškolním zanášelo se víc hudbou nežli uměním literárním. Vždyť se tehdy způsobilost učitelova posuzovala víc z dovednosti hudební nežli školské. Kromě toho byla hudba hlavním zdrojem výživy zejména tehdejších pomocníků. Marek správně poznal, že jen náležitě vzdělané učitelstvo může zlepšit stav školství. Stal se proto jako školdozorce původcem a horlivým přístevem učitelských porad, jež zavedl o 4 roky dříve, než je povinně zřídilo ministerské nařízení z 2. 9. 1848.

Libuň se stala Mekkou učitelstva turnovského vikariátu. Na učitelských poradách byly probírány předměty školy národní: 1. mluvnictví, 2. počtářství (i algebra), 3. psaní (latinka místo švabachu) a k nim jako 4. předmět i logika. Aby byly přístupny všem učitelům, konaly se v rozličných místech jeho rozsáhlého okresu: v Libuni, Turnově, Mnichově Hradišti, Sobotce a Bosni. Byly vzorem i pro učitelstvo okolních okresů. Zajímavé byly též další náměty těchto porad: O kalendáři, O cvičení se ve slohu národním, Nauka o větách, K čemu sloužití mohou porady, O vzájemném vyučování, Jak se dětem chození do školy příjemné učiniti má, O úlohách pro

žáky, Vlastností dobrého učitele, Něco o kreslení, Kterak se vzdělává srdce školních dětí, Co ve škole bývalo, bývá a býti nemá.

Literární význam Markův nespočívá v jeho pokusech básnických, jež neprozrazují ani velké nadání ani myšlenkovou originalitu. Pro nás jsou zajímavé krajovery náměty jeho příležitostných ód, např. Na Trosky, Na Velš aj. Více vynikl svou překladatelskou činností. První u nás překládal Schillera a Shakespeara, přeložil i několik básní Ovidiových. Pozoruhodné jsou jeho práce na poli naukovém. Byl téměř hlavním spolupracovníkem Jungmannovým na jeho Slovníku. Jeho podíl se odhaduje nejméně na jednu třetinu všech hesel. Pomýšlel i na sepsání české mluvnice, ale tento úmysl neuskutečnil. Ve svém stati: Něco o jménech vlastních (1814) vykládá etymologii některých místních jmen z našeho okolí (Paka, Všeň, Ktová aj.). Prvním pokusem o český jazykový brus je jeho Lovce aneb správce prohrěšků proti duchu mluvy české.

Zvláště místo v jeho literární tvorbě zaujímají díla filosofická. Kromě Logiky neb umnice z r. 1820, zpracované podle příručky německého filosofa ze školy Kantovy J. G. Kiesewetra, je to jeho Metafysika neboli Základní filosofie, vydaná nákladem Matice české roku 1844. Jejich význam nespočívá v tom, že by byly vědeckými objevy, ale v tom, že v nich vytvořil Marek české filosofické názvosloví.

Libušská fara byla za jeho života navštěvována vynikajícími pracovníky literárními i vědeckými. Patřil mezi ně kromě jiných též jičínský profesor Šír a sobotecký děkan Vetešník. Marek získával ve svém okolí mravní i hmotnou podporu českému písemnictví. Sám měl velmi bohatou knihovnu, jež je uložena v turnovském muzeu a čítá po velikých ztrátách na 3000 svazků. — Roku 1876 odešel na odpočinek do Prahy, kde před 90 lety — 15. února 1877 — zemřel. Byl pochován na Vyšehradě. —fb—

SEDMDESÁTKA JANA BOUDYŠE

Báseň všech básní

Zahrado muk,
písní a tance,
úžase bez hranic,
velikosti nezměřitelné,
ale i nízkosti potupné,
někdy jak skála tvrdý,
jindy měkký jak hedvábí,
prameni nevysychající,
vřetánko dokola se točící,
nikým nezbádaný,
nikým započatý,
nikde nekončící,
věčně proměnlivý,
v úzkostech a doufání,
jak přesýpací hodiny,
rajít času poháněný
za vichřic a dešťů,
sluncem ozlacený,
obsypaný růžemi i bodláky,
kadlube lásky i nenávisti,
hudbo nevystihlá,
ponurá hromádko lží,
ale i pravdy neujařmené,
jediná cesta všech cest,
stoupající vzhůru
výš a výš do neznáma —
to je život,
báseň všech básní.

Ani byste to o něm neřekli, když jej spatříte, jak ozdoben šviháckou hůlkou se stříbrnou rukojetí si kráčí přes sobotecké náměstí křepce jako mladík i rozvážně jako básník. Při pohledu do jeho tváře poznáváte, že o něm neplatí ani jeho vlastní verš: „Čas čítá zrádné vrásky“. A přece jsme se o něm dočetli v I. díle Kunčova Slovníku soudobých českých spisovatelů (1945) na str. 54: Boudyš Jan narodil se 13. 2. 1897 v Poušti u Poděbrad... tak vida, tak přece, už i na něho to trhlo... Studoval na učitele na kutnohorském pedagogiu, kde byl jeho profesorem hudby a zpěvu sobotecký rodák a hudební pedagog Josef Mačenka.

Působil jako učitel hlavně na Mladoboleslavsku (ně-

jakou dobu jako řídící učitel ve Březně), na sklonku své učitelské dráhy v Sobotce v letech 1955—58.

Jan Boudyš je též básník a publicista. Vstoupil do literatury nehalasně, téměř neslyšně r. 1933 sbírkou básní Jiskření tmy. Vyvrál v knížce mužné lyriky Píseň života (1936). Jeho básnické dílo je nevelké rozsahem. [jeho prvotina Jiskření tmy vyšla v edici Stín v Plzni za redakce Karla Vokáče v nákladu jen 200 výtisků], ale milé a sympatické obsahem a laděním. Nejsympatičtější z jeho sbírek bylo útlé Zvěstování (vyšlo jako 4. svazek EČR u soboteckého Lažana r. 1940). Autor tu knížku věnoval básníku Fráňovi Šrámkovi. Vysloveně soboteckou notu v ní mají básně: Básníku Fráňovi Šrámkovi, Červnový den 1938 a Humprecht. Červnový den 1938 je věnován vzpomínce na básníkovu maminku. Tuto líbeznou publikaci zdobí na obálce Špálův Humprecht, při titulním listě je obraz Boudyšovy ženy, roz. Špálové.

Kromě básní, uveřejněných ve sbírkách, nalézáme Boudyšovy verše i v různých sbornících, výběrech a příležitostných tiscích. Tak v souboru básní: Čeští básníci Lužici (vyšel v Budyšíně 1933) nacházíme též Boudyšův Smuteční zpěv Za Arnoštem Mukou. Do výboru básní o osudu ČSR r. 1938 K počtě zbraň praporu zařadil Kamil Resler Boudyšův Zpěv země vedle Šrámkových veršů Náš mlčící voják. Do sborníku Boleslavsko (vydal MNV 1947) přispěl básní Mému kraji. A ke knížce veršů předčasně zesnulého básníka Ladislava Maršička: Skryté jizvy (1937) napsal na jeho památku úvodem Zpěv smrti.

Podstatnou část jeho publicistické činnosti najdeme v třicátých letech v Národním osvobození, jsou to příspěvky podepisované krycími jmény J. V. Rohan, Jan Vít nebo šiframi J. BŠ, -š, -ou- aj. Jeho příspěvky většinou prozaické nalezneme též v Boleslavanu, Almanachu školního okresu mladoboleslavského, Hlasu lidu i jinde. Kulturní rubriku Mladoboleslavka ze 14. 1. 1947 vyplnil výpisky z autorů hodnotících básnické dílo Šrámkovo u příležitosti jeho sedmdesátin a recenzi Frýbova památku Básník mezi námi (Sobotka 1947).

Melodičnost Boudyšových veršů dokazuje zhudebnění několika básní, zvláště soboteckých (Plavec, Spilka, Dohnal). Před několika lety byly na programu jičínského koncertu. Dostanou se též někdy na pořad kulturního týdne Šrámkova Sobotka? I tento jubilant patřil mezi Šrámkovy přátele...

Do sobotecké knihovny

Kulturně politický kalendář 1967 (Orbis Praha 1966, 326 str.). V textové části tohoto kalendáře je vzpomenu výročí národního umělce Fráni Šrámka a dalšího soboteckého rodáka, doc. ing. Karla Smrže. Zajímají nás i výročí Emila Axmana, Dr. Františka Buriánka a jiných. K historickému kalendáři musíme však opět mít připomínky. Je v něm sice např. 135. výročí narození Francouze Eiffela, ale chybí stejné výročí úmrtí zakladatele ČVUT prof. Františka Gerstnera (25. VII. 1832). Stejně marně hledáme 95. výročí narození spisovatele Ladislava Nováka (5. IV.) a historika Jana B. Nováka (27. XI.), 90. výročí úmrtí P. Antonína Marka (15. II.), 80. výročí narození dr. Fr. Paly (9. V.), 55. výročí úmrtí Otylie Sklenářové-Malé (23. II.) a Jaroslava Vrchlického (9. IX.), 30. výročí úmrtí historika prof. Josefa Pekaře (23. I.) atd. Škoda, nejde o bezvýznamné lidi, a když nebylo zapomenuto na 235. výročí narození Fr. X. Brixního (2. I.)...

V novém vydání vyšla krásná dvoudílná kniha **Ladislava Stehlíka Země zamýšlená**, básnický cestopis po

jižních Čechách. Narazíme zde i na stopy Fráni Šrámka a Václava Špály.

Pro členy Klubu přátel poezie sestavili Václav Pletka a Vladimír Karbusický drobný svazek **Píseň lidu pražského**. Tam najdeme také písničku „Píšou nám psaní vídeňský páni“, o které vydavatelé praví, že je legitimní a dosud neznámou sestrou proslulé Šrámkovy písně z r. 1905 a že je „dalším dokladem folklórního ohlasu, kterého si vydobily sugestivní verše anarchistického období Fráni Šrámka“.

Ve sbírce časopiseckých prací **Karla Čapka Na břehu dnů** (Čs. spisovatel 1966) je také Čapkův portrét Fráni Šrámka a Čapkův referát o románu Tělo.

O mladých letech Fráni Šrámka a Václava Špály se dočteme v monografii **Františka Kautmana „S. K. Neumann — člověk a dílo 1875—1917“**, kterou vydala Academia 1966. O obou národních umělcích přináší zajímavé poznatky také kniha **O. Štorcha-Mariena „Sladko je žít“** (Čs. spisovatel 1966), kde se dočteme mnoho i o ing. K. Smržovi.

ZAPOMENUTÝ VZDUCHOPLAVEC

Dnes, když má již člověk za sebou první nesmělé kroky do kosmického prostoru a kdy cesta člověka na Měsíc je snad již jen otázkou několika měsíců, v době, kdy moderní letadla létají rychleji než zvuk, zdá se nám to již nepochopitelné a snad i trochu směšné, že byla doba, kdy byl člověk pevně připoután k matičce

Zemí. A přece to není tak dávno, kdy jen těžce se uskutečňoval dávný sen člověka — létat jako ptáci.

Kolik známých i neznámých nadšenců obživovalo tehdy svůj čas, dovednost, majetek a mnohdy i své životy, aby krůček za krůčkem uskutečňovalo tento lidský sen a touhu.

Jedním z těch zapomenutých průkopníků letectví, jejichž jména se nedočteme nikde v historii letectví, je i František Šachermayer, obchodník ze Sobotky.

Poslyšte, co napsal o tomto soboteckém vzduchoplavci časopis „Hlas Národa“ ve své příloze čísla 273 ze dne 4. října 1902.

„V Sobotce byla v těchto dnech dokončena konstrukce zajímavého fídelního létacího stroje. Stroj tamního obchodníka p. Františka Šachermayera podobá se plachetní lodi trojstěžňové, 8 metrů dlouhé, s rozpjatými křídly právě tolik metrů široké. Vzadu pohybuje se volně kormidlo 1 a půl metru dlouhé, jímž celý stroj lze řídit. Ježto pak vpředu vyčnívá hrot k rozrážení vzduchu, činí celý stroj dojem rozkřídleného ptáka.

Stroj lze řídit z koše, který umístěn jest pod středním stožárem lodním. Křídla ke stožárům připevněna jsou motouzem.

Vynálezce tohoto nového stroje, pan Frant. Šachermayer, provozuje v Sobotce obchod modním zbožím. Po namáhavé práci podařilo se mu sestavit létací stroj. Došel, jak sám praví, k cíli tomuto pozorováním ptactva, porovnáváje váhu těla, plochu rozpjatých křídel a odpor vzduchu. Jako pták pomocí ohonu řídí svůj let, tak

i stroj tento řídí se kormidlem vzadu připevněným, což dokázáno mnohými pokusy, konanými na kopci Bořenovu a Ryji za přítomnosti p. Petra, inženýra ze Lvova a za velké účasti obecního soboteckého a okolního.“

Potud zpráva z denního tisku, kterou doplnil velmi pěknými a zdařilými fotografiemi letadla i portrétem jeho tvůrce amatér František Mencl, hodinář v Sobotce.

Z citovaného novinového článku se bohužel nedovídáme nic podrobnějšího o výsledcích pokusů soboteckého konstruktéra a vzduchoplavce.

Zachovaly se nám jen zmíněné fotografie a několik vzpomínkových článků v různých sbornících a novinách. Nejznámější jsou články Jana Kubů z Památníku III. sjezdu soboteckých rodáků 1906 a z jeho brožury „Ze zámků Sobotky“ z téhož roku, kde celou událost zpracovává ve veselých povídkách a básničkách. Dokonce vydal k této příležitosti i rozmnožené číslo časopisu Větrník.

Čtenáře Zpravodaje Šrámkovy Sobotky by však zajímalo, zda se ještě dnes najdou pamětníci tohoto pokusu o let. Jistě by se mezi našimi sedmdesátníky našli. A najdou se i takoví, kteří by nám své vzpomínky napsali?
Miroslav Hataš

Jak se v zimě sportovalo

O vznik těchto vzpomínek má zásluhu vlastně fotografie. Taková hezká nahnědlá fotografie, na které je skupinka bruslařů, většinou dospělých mužů a žen. Snímek byl pořízen asi před sedmdesáti lety a uchoval jej pan František Dolenský ze Sobotky. Jednou mi tuto fotografii půjčil a ukázal mi na ní vysokou hezkou dívku s kožešinovou čapkou na hlavě — mou babičku. A tak nastalo zpovídání, které snad bude zajímat i čtenáře Zpravodaje...

„Koncem minulého a počátkem tohoto století se v Sobotce bruslilo na Brixově louce u Čálovic. Kolem byla vytvořena bariéra ze sněhu, aby voda neodtékala, když začalo mrznout. Dalším vybavením „stadiónu“ byla už jen dřevěná lavice. O udržování ledové plochy se staral švec Kalvach se dvěma dcerami. Ten také na oně lavici připínal bruslařům za čtyři krejčary brusle na boty. Měla jsem jako většina ostatních koupené „halifaxky“ na kličku. Kožešinou čapku — jako jsou dnes v módě — mi dal tatínek udělat u soboteckého kožešníka Václava Vilímka.

Bruslařská společnost se soustřeďovala kolem strojíka Václava Nováka. Tvořili ji učitelé Prokeš a Bureš, Dr. Neumann, Aurela Stehlíková a další, dnes již převážně mrtví. Bruslilo se většinou navečer a pamatují se, že zde byla jednou i taková slavnost s hudbou, lampióny na okolních vrbách atd.

Bruslili jsme jednotlivě i ve dvojicích a velmi oblí-

bené byly hry na ledě, kdy jsme tvořili různé hady, hvězdy a podobně.

Ještě daleko oblíbenější bylo sáňkování. Nejvíce se jezdilo na svahu od hřbitova k Nepřívěci, kde bývalo lidí až černo. Velkým zážitkem pak byla jízda po hlavní silnici. Zde jezdili hlavně dospělí, na velkých sáňkách asi pro pět osob nebo na saních, do kterých se normálně zapřahali koně. Řidič musel být zkušený jezdec, který měl na nohách brusle, aby mohl saně ovládat. Nasedalo se na Staňkově Lhotce obvykle u Blebtovy kovárny a když byla silnice ujezděná, dojelo se při dostatečné rychlosti až k Syrovandě, ba někteří prý dojeli až do Oseka.

Srážky s autem jsme se bát nemuseli, protože jich jezdilo ještě málo.“

Tak tedy vypadalo sportování Soboteckých v zimě před sedmdesáti lety. Jiné sporty se zde asi tehdy neprovozovaly kromě sokolské gymnastiky a oblíbených kuzelek, které dnes do tělovýchovy patří. Teprve na přelomu století pronikají ojedinele jízdni kola, pak můžeme zaznamenat Šachermayerův pokus o sestrojení letadla, Slavíkovo auto a první motocyklové závody v Sobotce r. 1906 a až mnohem později se zde rozšířil tenis, fotbal, objevili se první lyžaři a pěstovaly se i další sporty. Napíší nám své vzpomínky pamětníci vzniku a slávy soboteckého sportu?

Podle vzpomínek Anny Kyzivátové zapsal Karol Bílek



MUDr.
Ivan Kafka:

„Vyhrazeno
sáňkujícím“

Literární ze Sobotecka

- Velké pozornosti tisku se těšilo sobotecké provedení „Komédie o hvězdě“ v podání členů RSSD. Kromě obsáhlých prosincových recenzí, které jsme již zaznamenali, si představení povšimly Učitelské noviny č. 1/67, Lidová demokracie 8., 17. a 20. I. (rozvířila se zde i diskuse o vydání hry tiskem), Kulturní tvorba č. 2/67, brněnská Mladá fronta 19. I. a Pochodeň 17. I.
- Obsáhlou ukázkou ze Šrámkových „Listů z léta“ přinesly Nové knihy č. 5/67, Květy č. 3/67, recenzovala je Lidová demokracie 24. I. a jejich vydání ohlásily i další listy.
- O našem Zpravodaji přinesly drobné zprávy Svobodné slovo 29. I., Předvoj č. 3/67 a Pochodeň 24. I.
- O práci RSSD se zmiňuje Mladá fronta 21. I. a Svobodné slovo 23. I.
- Svobodné slovo 8. I. oznamuje, že Slezské divadlo v Opavě chystá Hlávkovu dramaturgii Stříbrného větru.
- Ústecký Průboj 22. I. upozorňuje, že ústecké Divadlo pro 160 připravuje Šrámkův Měsíc nad řekou.
- Fotografie Humprechta uveřejňuje jičínský Agrostroj č. 2/67.
- Květy přináší v č. 1/67 článek prof. N. Melnikové-

- Papouškové o novoročenkách s reprodukcí novoročenky dr. K. Samšínáka z r. 1962; v č. 2/67 článek o ašské nemocnici s kresbou a vyprávěním MUDr. Jana Novotného a v č. 3/67 věnují celé dvě strany Fráňovi Šrámkovi.
- Jaroslav Šimůnek napsal do Mladé fronty 10. I. o Bedřichu Václavkovi.
- Ve Vlastivědné práci Trutnovska z prosince r. 1966 nalezneme mj. zajímavé články K. Bogara o literárně-vědném výzkumu v regionu a Jar. Šulce o památkách na K. J. Erbena v Miletíně.
- V Životě Budovcovy župy č. 1/67 píše ing. V. Truhlář O cestování a baráčníckých výletech.
- Ve velmi zajímavém I. čísle Bousováka 1967 jsou články dr. J. Vlčka „10 let od smrti MUDr. Fr. Vaňka“, J. Waldhausera „Nejstarší slovanské osídlení Dolního Bousova“, V. Šolce o vzniku dramatického kroužku Jirásek v Horním Bousově, pokračování článku o zámku ve Vlčím Poli, mnoho zajímavostí ze současnosti atd. Bousovák vychází již v 550 výtiscích v rozsahu 10 stran měsíčně.
- V lednu vyšel první Zpravodaj kina v Sobotce.
- Sobotceku, hlavně výročí Fráni Šrámka, je také věnováno celé 3. číslo jičínského Předvoje.

Sobotecká všehochut'

● Vánoce 1966 v číslech. Před rokem jsme na tomto místě přinesli zprávu, za kolik si občané Sobotky nakoupili zboží v prosinci 1965. Pro srovnání současníkům a zachování budoucím zájemcům přinášíme údaje za měsíc prosinec 1966. V Sobotce se prodalo zboží za 2 463 997,— Kčs. Je to o 242 000 Kčs více než v roce 1965. Potravin, masa, mléka a zeleniny se prodalo za 1 003 582 Kčs, průmyslového zboží za 1 210 599 Kčs a v pohostinství činila tržba 249 816 Kčs.

Zajímavé je, že nákupy o stříbrné a zlaté neděli byly minimální, ale značně stouply 24. 12. 1966. Přesto možno konstatovat plynulý nákup ve všech prodejnách.

Značnou měrou se o to přičinili zaměstnanci a vedení jednoty, jimž komise pro obchod a průmysl při radě MNV v Sobotce vyslovuje dík za vzorné plnění úkolů nejen v předvánočním prodeji, ale i v celém roce 1966.

Va.

● ČsČK odbočka Sobotka-sever (obvod MUDr. Kafky) uspořádala dne 12. prosince 1966 svou výroční členskou schůzi. V průběhu této schůze byl předsedkyní s. Tiché odevzdán stříbrný odznak ČsČK za obětavou záslužnou práci. Po vyčerpání programu promluvil MUDr. Kafka o tom, jak se dožít dlouhého věku. Při hodnocení činnosti skupiny byla nejvíce hodnocena přednáška MUDr. R. Kalfuse o životě a díle Alberta Schweitzera. Předsedkyní odbočky byla opět zvolena s. Františka Tichá.

Výbor ČsČK Sobotka-sever

● Po velkém úspěchu televizního filmu Odcházeti s podzimem, který natočil režisér Václav Krška podle Šrámkovy povídky Oklamal, připravuje Československá televize na příští rok pro své vysílání další dvě Šrámkovy povídky, „Popel“ a „Nuda“ ze sbírky Bouřky a duhy. Film Odcházeti s podzimem reprezentoval naši televizní produkci na Mezinárodním televizním festivalu v Monte Carlu ve dnech 31. I.—11. II. 1967.

● 2. února vyprávěl v Československém rozhlasu na stanici Praha akademický malíř Jan Špála o svém otci. Zmínil se i o jeho vztahu k Sobotce.

● Špyšovská rodačka Milena Kovářová-Černá získala v soutěži Rudého práva „Život píše příběhy“ 2. cenu za povídku „Peříčko“. Oznámilo to Rudé právo 8. ledna 1967.

● 26. ledna se konalo veřejné plenární zasedání MNV v Sobotce, které projednávalo záležitosti finanční a zemědělské.

● Kulturní kalendář jednou větou: 1. II. 1892 vyšlo

první číslo Věstníku soboteckého. 1. II. 1922 byla premiéra Šrámkova Měsíce nad řekou ve Vinohradském divadle v Praze. 9. II. 1957 zemřel starosta Sokola Josef Truhlář, který působil několik let i v Sobotce. 18. II. 1947 zemřel býv. ředitel sobotecké školy František Šádek. 23. II. 1912 zemřela Otýlie Sklenářová-Malá, významná česká herečka, která trávila část svého dětství v Dolním Bousově.

● 23. ledna 1967 se konala v Libošovicích druhá výroční konference družstevního klubu Vesna.

● Sobotečtí jubilanti: 83 let se dožívá 24. II. Marie Žďánská ze Sobotky nyní v Praze. 70 let se dožívá 15. II. Marie Janatková ze Sobotky. 65 let se dožívají 5. II. Josef Veigert, 8. II. Božena Kolnerová, 9. II. Františka Divišková, 13. II. Marie Chrtková a 21. II. Marie Konečná, všichni ze Sobotky.

● Sňatky: 7. I. byli v Sobotce oddáni František Adamec a Jaroslava Ducháčková z Rovně. 28. I. byli oddáni Vladimír Švorc ze Samšiny a Hana Hendrychová. 31. I. se konal v Sobotce sňatek Václava Kvapila z Blat a Emílie Mikezové. 4. II. byli v Sobotce oddáni Jaroslav Folprecht a Hana Janů ze Sobotky. 11. II. byli oddáni v Mladé Boleslavi Petr Hejn ze Sobotky a Hana Maudrová z Přepě. Všem srdečně blahopřejeme!

● Teprve nyní jsme se dozvěděli o úmrtí známé české herečky, spolupracovnice Karla Hašlera a Červené sedmy i jiných skupin, Lídy Theimerové. Zemřela 6. XI. 1966. Měla rodový vztah k Sobotce, její otec, JUDr. Jan Pírko, se zde narodil r. 1858.

● Úmrtí: V měsíci lednu zemřeli: 8. I. Marie Žofková ze Sobotky ve věku 58 let. 10. I. Marie Fajtová z Kbelnice ve věku 74 let. 15. I. Josef Zahradka z Ohařic ve věku 83 let. 17. I. Alois Tůma z Rakova ve věku 80 let a Růžena Bernasová, roz. Sedmidubská z Příbrami ve věku 62 let. 27. I. Alois Procházka z Mělníka ve věku 43 let. 29. I. Marie Paříková z Jablonce n. Nis. ve věku 40 let a Marie Rejmanová z Leštiny ve věku 72 let. 30. I. Františka Bryksová z Libošovic ve věku 71 let. 31. I. Anna Jakubcová ze Spařenců ve věku 76 let.

● Prosíme čtenáře, aby omluvili pozdní expedici lednového čísla Zpravodaje. Zdržení vzniklo přechodem tisku do nového závodu. Rovněž si v prvním čísle zarádíl poprvé tiskový šotek, na kterého si budeme již dávat také větší pozor.

● Prvním narozeným klukem v letošním roce v jičínské porodnici byl Zdeněk Nezdara ze Sobotky. (před)